

GESPECIALISEERD PEDAGOGISCH MEDEWERKER

COLOFON

Boom beroepsonderwijs

0522-235235

info@boomberoepsonderwijs.nl

www.boomberoepsonderwijs.nl

Auteur: R. de Groot, HanSo Educatie, M. van den Hof, A. de Jong, M. de Knikker, S. de Koning, W. Kooremans, J. Noordzij, N. Montulet, U. Peters, L. Sterrenburg, M. Velthoen

Inhoudelijke redactie: K.Stolk-Haak

Titel: Gespecialiseerd pedagogisch medewerker

ISBN: 978 90 3722 970 7

© 2020, eerste druk, vijfde oplage

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl). De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden. Door het gebruik van deze uitgave verklaart u kennis te hebben genomen van en akkoord te gaan met de specifieke productvoorwaarden en algemene voorwaarden van Boom beroepsonderwijs, te vinden op www.boomberoepsonderwijs.nl.

INHOUDSOPGAVE

	Inleiding	8
Thema 1	Volgen van ontwikkeling	
1.1	Ontwikkelingsdoelen	12
1.2	Planmatig werken	15
1.3	Kindvolgsystemen	18
1.4	Werken met kindvolgsystemen	22
1.5	Analyseren van gegevens	24
1.6	Verdieping: Kiezen van een kindvolgsysteem	25
Thema 2	Planmatig werken	
2.1	Planmatig werken (HGW)	32
2.2	Uitgangspunten	35
2.3	Groepsplannen	37
2.4	Individuele handelingsplannen	40
2.5	Als een plan niet werkt	42
2.6	Verdieping: Jongens en meiden	45
Thema 3	Opbrengstgericht werken	
3.1	Opbrengstgericht werken (OGW)	50
3.2	De vier pijlers	52
3.3	Effectief werken	54
3.4	Opbrengstgericht werken in 4D	58
3.5	OGW in de beroepspraktijk	60
3.6	Verdieping: Ontwikkelrecht van kinderen	66
Thema 4	Zelfsturing	
4.1	Zelfsturing en executieve functies	70
4.2	Het belang van zelfsturing	75
4.3	Zelfsturing ontwikkelen	78
4.4	Verdieping: The leader in me	84

Thema 5 **Pedagogisch adviseren**

5.1	Pedagogisch advies	88
5.2	Het adviesgesprek	91
5.3	Houding van de adviseur	95
5.4	Verdieping: Oplossingsgericht adviseren	100

Thema 6 **Intercultureel werken**

6.1	Culturele diversiteit	104
6.2	Interculturele communicatie	108
6.3	Interculturele beroepsvaardigheden	111
6.4	Verdieping: Interculturele ouderparticipatie	118

Thema 7 **Chronische ziekten en beperkingen**

7.1	Chronische ziekten	124
7.2	Gevolgen	129
7.3	Beperkingen	131
7.4	Signaleren van beperkingen	134
7.5	Theorieën en modellen	135
7.6	Verdieping: Broertjes en zusjes	138

Thema 8 **Specifieke problematieken**

8.1	Hechting	144
8.2	Hoogbegaafdheid en hoogsensitiviteit	150
8.3	Leerproblemen en leerstoornissen	155
8.4	Cognitieve problemen	157
8.5	Emotionele problemen en gedragsproblemen	160
8.6	Verdieping: Relatie maatschappij en kinderproblematieken	164

Thema 9 **Sociaalwetenschappelijke theorieën en benaderingswijzen**

9.1	Sociale wetenschap	168
9.2	Sociaalwetenschappelijke benaderingen	169
9.3	Verdieping: Mindfulness	181

Thema 10 **Meer over taal**

10.1	Spraak- en taalontwikkeling	186
10.2	Tweetaligheid	193
10.3	Taalachterstanden	196
10.4	Laaggeletterdheid	199
10.5	Verdieping: Spraakontwikkeling en schadelijke mondgewoonten	203

Thema 11 **Mediawijsheid en ICT**

11.1	Mediaopvoeding	208
11.2	Mediawijsheid	212
11.3	Ondersteunen in mediagebruik	214
11.4	21e-eeuwse vaardigheden	216
11.5	Media in de kinderopvang	218
11.6	Verdieping: Veilig internetten	222

Thema 12 **Visie en pedagogisch beleid**

12.1	Visie en cyclus pedagogisch beleid	228
12.2	Landelijke pedagogische kaders	231
12.3	Continue screening en vier-ogenprincipe	235
12.4	Richtlijnen en wetgeving vanuit de overheid	237
12.5	Toepassen en uitdragen pedagogisch beleid	240
12.6	Verdieping: Inspiratiebronnen voor pedagogisch beleid	244

Thema 13 **Zorgstructuur**

13.1	Bijzondere vormen van kinderopvang	250
13.2	Specifieke hulpvragen	254
13.3	Groepen met specifieke behoeften	258
13.4	Kindzorgstructuur	260
13.5	Pedagogische visie en kindzorgstructuren	265
13.6	Verdieping: Grenzen van kinderopvang	267

Thema 14 **Een kindercentrum beheren**

14.1	Een kindercentrum beheren	272
14.2	Financiële rapportages	276
14.3	Beheervaarigheden	278
14.4	Verdieping: Financiering van kinderopvang	285

Thema 15 **Kwaliteit**

15.1	Kwaliteitskaders in de kinderopvang	290
15.2	Kwaliteitseisen en visie	292
15.3	Handboek kwaliteitszorg	297
15.4	Nieuwe ontwikkelingen	301
15.5	Verdieping: Kwaliteit en ontwikkeling	306

Thema 16 **Doorgaande leerlijnen en VVE**

16.1	SLO-doelen	312
16.2	Doorgaande leerlijn	315
16.3	Ketenregie	317
16.4	Voorschoolse en vroegschoolse educatie	320
16.5	Verdieping: Betrokkenheid van ouders	329

Thema 17 **Ondernemerschap**

17.1	Ondernemerschap	334
17.2	Ondernemerschap binnen de kinderopvang	336
17.3	Het promoten van de organisatie	339
17.4	Marktwerking in de kinderopvang	341
17.5	Maatschappelijk verantwoord ondernemen	343
17.6	Verdieping: Een eigen kinderdagverblijf	348

Thema 18 **Begeleiden van collega's**

18.1	Coördineren en leidinggeven	354
18.2	Medewerkers motiveren en stimuleren	357
18.3	Het beoordelen van werk	362
18.4	Wet- en regelgeving	364
18.5	Verdieping: Teamrollen van Belbin	368

Thema 19 **Ouderbetrokkenheid**

19.1	Typen oudergedrag	374
19.2	Communicatie met ouders	378
19.3	Ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie	382
19.4	Vergroten ouderbetrokkenheid	385
19.5	Verdieping: Ouderparticipatie in de kinderopvang	388

Thema 20 **Netwerken en sociale kaart**

20.1 Relatiebeheer	394
20.2 Vaardigheden bij relatiebeheer	396
20.3 Werkrelatie en netwerk	397
20.4 Opbouw van netwerk	399
20.5 Sociale kaart	404
20.6 Verdieping: Een nieuwsbrief maken	407
Index	409

INLEIDING

Angerenstein Welzijn is een complete serie leermiddelen voor de kwalificatiedossiers van Welzijn en is geschikt voor de volgende kwalificatiedossiers:

- Maatschappelijke zorg
- Pedagogisch werk
- Sociaal werk.

Angerenstein Welzijn bestaat in de kern uit boeken met theorie. De boeken van Angerenstein Welzijn kennen de volgende opbouw:

Opbouw boeken Angerenstein Welzijn

Profielboeken	Profielboeken
Basisprofielboeken	Basisprofielboeken
Generieke boeken	Basisboeken

Dit boek is een van de profielboeken voor het dossier pedagogisch werk. De theorie bestaat uit drie onderdelen:

- 1 basistheorie
- 2 kritische beroepssituatie
- 3 verdiepingstheorie.

Basistheorie

De basistheorie bevat informatie die relevant is voor alle uitstromen van maatschappelijk zorg. De theorie wordt verlevendigd met voorbeelden uit het welzijnswerkveld. Belangrijke begrippen worden uitgelegd in de tekst en aangeduid met een paarse kleur.

Kritische beroepssituatie (KBS)

In de KBS word je geconfronteerd met een probleemstelling of dilemma waarbij je niet kunt terugvallen op routinematig handelen. Online vind je bij elke KBS aanvullende opdrachten.

Verdiepingstheorie

Elk thema heeft een verdiepende paragraaf waar het thema verder wordt uitgediept.

Daarnaast kent Angerenstein Welzijn enkele online-aanvullingen:

- verwerkingsopdrachten
- uitdagingen.

Voordat je de digitale leeromgeving kunt gebruiken moet je je licentie activeren.

- Overleg met je docent welk type account je gebruikt.
- Ga naar www.boomberoepsonderwijs.nl/licentie.
- Bekijk de instructiefilm of lees het stappenplan.
- Volg de stappen.

Verwerkingsopdrachten

Bij ieder thema horen enkele verwerkingsopdrachten. Deze opdrachten helpen je de informatie uit de theorie te verwerken.

Uitdagingen

Tijdens de uitdaging werk je met meerdere studenten aan een grote opdracht waarbij een beroep gedaan wordt op jouw samenwerkingsvaardigheden en jouw creativiteit. De uitdaging levert altijd een product op dat wordt beoordeeld.

Veel plezier en succes met het werken met Angerenstein Welzijn!

T H E M A

01

VOLGEN VAN ONTWIKKELING

Inhoud thema

- 1.1 Ontwikkelingsdoelen
- 1.2 Planmatig werken
- 1.3 Kindvolgsystemen
- 1.4 Werken met kindvolgsystemen
- 1.5 Analyseren van gegevens
- 1.6 Verdieping: Kiezen van een kindvolgsysteem

Om een goed beeld te krijgen van de ontwikkeling van kinderen, is het nodig om planmatig te werken. Door kinderen te observeren en de uitkomsten van die observaties bij te houden, kun je zien wat een kind nog nodig heeft in zijn ontwikkeling. Je kunt het kind dan gericht ondersteunen. Het bijhouden van de ontwikkeling van de kinderen kan met een kindvolgsysteem. Je noteert de uitkomsten van toetsen en observaties in het systeem. Het systeem presenteert dan een overzicht van de ontwikkeling van het kind. Dit overzicht is het startpunt van jouw begeleiding.

1.1 Ontwikkelingsdoelen

Kinderen in de kinderopvang hebben een veilige omgeving nodig, waarin ze zich kunnen ontwikkelen. Ontwikkelen betekent dat ze kennis opdoen en vaardigheden leren die ze weer kunnen gebruiken. Kinderen leren veel zelf. Door te kijken naar andere kinderen bijvoorbeeld en hun gedrag na te doen. Het is ook belangrijk dat kinderen gericht iets leren. Daarvoor hebben ze jouw hulp nodig. Jij bent de opvoeder, jij kijkt naar wat het kind nodig heeft en stelt dan een doel.

1.1.1 Doelen

Een **doel** is een beschrijving van wat een kind moet kunnen. Er is bijvoorbeeld vastgesteld dat een kind zijn jas niet zelfstandig kan aantrekken. Dan is het doel dat het kind zijn jas kan aantrekken. Als het doel bekend is, kan het kind gaan oefenen tot het doel bereikt is. Dit is een vrij eenvoudig voorbeeld van een doel. Kinderen kunnen natuurlijk verschillende doelen op verschillende gebieden hebben. Als dat zo is, wordt het al een stuk ingewikkelder om de ontwikkeling van een kind in de gaten te houden.

1.1.2 Het belang van doelen

De ontwikkeling van kinderen gebeurt vaak spontaan. Het lijkt dan niet nodig om doelen op te stellen. Kinderen leren in vrijheid wat ze moeten leren en de pedagogisch medewerkers helpen daarbij. Het klopt dat kinderen veel zelf leren, maar lang niet alles. Als jij een kind goed wil ondersteunen, is het gebruik van ontwikkelingsdoelen belangrijk. Je kunt dan gericht ergens naartoe werken. En achteraf is het mogelijk gericht te kijken of het kind het doel heeft gehaald.

1.1.3 Ontwikkelgebieden

Een kind ontwikkelt zich op veel verschillende gebieden. Denk aan aan motorische, zintuigelijke, sociaal-emotionele, cognitieve, creatieve en seksuele ontwikkeling. Op een kinderdagverblijf houd je de ontwikkeling van kinderen in de gaten. Er is voor gekozen vier grote gebieden te volgen. Alle gebieden die net genoemd werden, vallen onder een van die grote gebieden: rekenen, taal, motorische ontwikkeling en sociaal-emotionele ontwikkeling.

Rekenen

Rekenen heeft alles te maken met getallen. Met behulp van rekenen leert het kind zijn omgeving te ordenen. Door te tellen en getallen te verbinden aan spullen, snapt het kind zijn omgeving steeds beter. Het tellen en het leren van getallen is een voorloper van rekenen op de basisschool. Begrippen als 'groter', 'kleiner', 'breder' en 'smaller' horen ook bij rekenen.

Taal

Taal is belangrijk. In de kinderopvang is vooral de ontwikkeling van de woordenschat een belangrijk aandachtspunt. Door veel met kinderen te praten, leren ze steeds weer nieuwe woorden die ze zelf ook weer kunnen gebruiken. En als kinderen veel praten, leren ze ook goede zinnen bouwen.

Voorlezen is erg belangrijk voor de taalvererving van kinderen.

Motorische ontwikkeling

De **motoriek** heeft alles te maken met bewegen en het daarbij gebruiken van je zintuigen. Motorische ontwikkeling wil dus zeggen het leren van nieuwe vaardigheden. Schommelen bijvoorbeeld of tekenen. In de kinderopvang is de ontwikkeling van de grove motoriek belangrijk. Dit heeft te maken met de bewegingen van armen, benen en hoofd.

Sociaal emotionele ontwikkeling

De **sociaal emotionele ontwikkeling** gaat over het gevoelsleven en sociale omgang. De ontwikkeling heeft twee kanten. Het eerste deel gaat over hoe kinderen met andere kinderen omgaan. Dat is het sociale aspect. Het tweede deel gaat over de ontwikkeling als mens. Kinderen leren wat ze wel en niet leuk vinden. Waar ze blij van worden of juist verdrietig. De pedagogisch medewerker ondersteunt die ontwikkeling door constant bij te sturen. Bijvoorbeeld door een conflict te begeleiden of door kinderen te vragen naar hun gevoelens.

1.1.4 Leerlijnen

Het is niet eenvoudig om van al die gebieden precies te weten wat een kind moet kunnen. Dat is ook niet nodig. Het Nationaal Expertisecentrum Leerplanontwikkeling (SLO) heeft voor drie van de vier ontwikkelingsgebieden leerdoelen opgesteld. Alleen niet voor de motorische ontwikkeling. In leerdoelen van het SLO staat wat een kind moet kunnen als het naar groep 1 van de basisschool gaat. Die leerdoelen kunnen gebruikt worden om leerlijnen te maken. Een **leerlijn** is een opsomming van tussendoelen die een kind moet halen. Je kunt de leerlijn gebruiken om te kijken wat een kind al wel kan en nog niet. Organisaties kunnen zelf leerlijnen opstellen, maar ze zijn ook op internet te vinden.

1.2 Planmatig werken

Planmatig werken wil zeggen dat je werkt volgens een plan. Hierdoor weet je van tevoren wat je wilt bereiken en kun je na afloop kijken of je je doel bereikt hebt. Planmatig werken zorgt ervoor dat je weet wat je aan het doen bent.

Goed overleggen is belangrijk bij planmatig werken.

1.2.1 Doelen opstellen

Doelen opstellen is eenvoudig en ingewikkeld tegelijk. Je wilt soms al snel van alles in één doel stoppen, waardoor het een lange en onduidelijke zin wordt. Maar dat is niet nodig. In een doel moet staan wat het kind moet kunnen. Een handeling dus. Dat beschrijf je met een werkwoord. Daarnaast is het belangrijk dat je kunt meten of het doel gehaald is. Meer is niet nodig. Hoe je dat doel behaalt, hoeft je niet op te schrijven. Als je bijvoorbeeld wilt dat een kind alleen zijn jas kan aantrekken, dan is je doel: 'Over twee weken trekt het kind zelfstandig zijn jas aan.' Er zit een

werkwoord in het doel (aantrekken) en je kunt meten of het doel bereikt is (over twee weken). Werkwoorden als 'weten' en 'kennen' zijn niet geschikt voor een doel. Het moet echt gaan om een handeling.

Individueel of groep

Het is mogelijk om een doel op te stellen voor een enkel kind. Als blijkt dat een kind geen goede zin kan formuleren, dan kun je voor dat kind een leerdoel ontwikkelen. Het leerdoel geldt alleen voor dat kind en je gaat ook met dat kind aan de slag om het leerdoel te halen. Het is ook mogelijk dat je ziet dat een groepje kinderen iets nog niet kan. Dan ontwikkel je een groepsdoel voor al die kinderen. Je gaat dan met de groep aan de slag om het doel te halen.

1.2.2 Doelen halen

Als je een doel hebt opgesteld voor een kind, wil je ook dat het kind het doel haalt. In de leerdoelen staat bij 'rennen' het volgende doel beschreven: 'Het kind rent met tikkertje door de zaal.' Dat moet een kind kunnen als het naar groep 1 gaat. Maar niet elk kind op de peuterspeelzaal kan dat. De ontwikkeling van het rennen staat beschreven in de leerlijn 'rennen'. Daarin staan verschillende stappen die een kind moet doorlopen. Een stap kan bijvoorbeeld zijn: 'Vermindert vaart of versnelt tijdens het rennen.' Tijdens het vrij spelen of een spel in de gymzaal kun je vaststellen welk kind al wel vaart kan minderen of versnellen tijdens het rennen en welk kind niet. Met de kinderen die dat niet kunnen, ga je dan aan de slag.

1.2.3 Werkvormen

Een **werkvorm** is een manier om een leerproces te organiseren. Als je hebt vastgesteld wat het doel is voor een kind, bedenk je een werkvorm. Die werkvorm moet goed aansluiten bij het leerdoel. Je hebt vastgesteld dat een aantal kinderen niet vaart kan minderen of versnellen tijdens het rennen. Ze moeten dat wel leren. Dan kun je ze rondjes laten lopen in de speelzaal. Je geeft het ritme aan met de trommel. Zo kun je kinderen langzamer laten lopen en weer sneller. Dit is een voorbeeld van een werkvorm. Zo leer je de kinderen wat ze moeten kunnen. Door de werkvorm te herhalen, of door andere werkvormen te bedenken ('ren zo snel als een konijn en ren nu zo langzaam als een slak') leren kinderen sneller en langzamer te rennen. Het is belangrijk dat de werkvorm aansluit bij het gestelde doel.

IN DE PRAKTIJK

Sonja is pedagogisch medewerker op een kinderdagverblijf. Ze werkt met het Cito peutervolgsysteem. Uit de toetsen die ze bij de kinderen heeft afgenomen, blijkt dat drie kinderen beschikken over een onvoldoende woordenschat. Sonja maakt een plan om hun woordenschat uit te breiden. Elke dag gaat ze de kinderen voorlezen. Ze bespreekt dan uitgebreid de platen in het boek. In de middag bespreekt ze met de kinderen een kopieerblad met afbeeldingen van voorwerpen. Door telkens de voorwerpen te benoemen en te vragen naar de namen van de voorwerpen, leren de kinderen steeds meer woorden. Bij de volgende toets blijkt dat hun woordenschat aanzienlijk is uitgebreid.

1.2.4 Dagelijkse activiteiten

Het voorbeeld van het rennen is één werkvorm voor één doel. Maar er zijn natuurlijk veel meer doelen. Individuele doelen, doelen voor een groepje kinderen of doelen voor de hele groep. Voordat de dag begint, neem je die doelen door en bedenk je werkvormen die hierbij aansluiten. Het is niet altijd mogelijk om aan alle doelen te werken. Dan maak je een keuze. Het is belangrijk dat je altijd kunt verantwoorden wat je aan het doen bent. Je kunt altijd verklaren waarom je hebt gekozen voor een werkvorm.

1.2.5 Beoordelen

Als je een duidelijk doel hebt beschreven, kun je ook goed bepalen of dat doel is bereikt. Beoordelen of het doel bereikt is, kan op verschillende manieren. Bijvoorbeeld door een toets af te nemen. Je kunt dan bepalen hoeveel woorden een kind al kent. Het is ook mogelijk om te observeren. Deze manier gebruik je het meest in de kinderopvang. Je kijkt of een kind het doel bereikt heeft. Bij het doel over rennen, kun je bijvoorbeeld kijken of een kind inderdaad sneller en langzamer kan rennen. Als het kind een doel bereikt heeft, is dat niet het einde van de ontwikkeling. Het behalen van een doel betekent dat er meteen weer een nieuw doel is. Zo gaat de cirkel van doelen stellen, werkvormen bedenken en beoordelen steeds maar door.